

Dr. Kadriye...

HISTORY IN WESTERN LITERATURE

BATI EDEBİYATINDA TARİH

A SELECTION OF PAPERS FROM THE 3RD INTERNATIONAL BAKEA
SYMPOSIUM

GAZİANTEP UNIVERSITY

2013

BAKEA 2013

BATI EDEBİYATINDA TARİH-HISTORY IN WESTERN LITERATURE

EDİTÖR

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

Sertifika No:14684
ISBN: 978-605-4938-36-0

1.BASKI (2014)

Yayın Hakları © Gaziantep Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Bu eserin tüm yayın hakları saklıdır. Editörden yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KAPAK TASARIMI: Tahir YILMAZ

Teknik Hazırlık ve Baskı:
UEM, (Ürün Yayınları) Uluslararası Eğitim Öğretim Matbaacılık Ltd. Şti.
0312. 425 39 20, Ankara

S. Kadrya

HISTORY IN WESTERN LITERATURE

BATI EDEBİYATINDA TARİH

**A SELECTION OF PAPERS FROM THE 3RD INTERNATIONAL BAKEA
SYMPOSIUM**

GAZİANTEP UNIVERSITY

2013

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

100

PREFACE

This book is comprised of the papers presented during the three-day international BAKEA Symposium held in October 2013 at Gaziantep University. The topic of the symposium was “History in Western Literature”. The symposium became a very fruitful meeting point for 160 academics, scholars and graduate students coming to Gaziantep from all around Turkey and from countries like England, the Netherlands, Croatia, Serbia, Poland, Greece, Algeria, Iran, Italy and the USA. The keynote speakers were Allen Fisher and Bran Nicol from the United Kingdom; Hans Bertens from the Netherlands and Ayşegül Yüksel from Turkey.

BAKEA has become an acknowledged biennial symposium initiated by Pamukkale University. The topics of the previous two symposiums were “Hero in Western Literature” and “Ideology in Western Literature”.

For the third BAKEA, the topic of HISTORY was preferred because it has become a very popular area of study among literary critics and theoreticians for the last decades. The interrelationship between history and fiction, fact and lie, has increasingly become an attractive topic not only for academics but also for novelists, poets and playwrights. New ways of thinking reality as fiction and fiction as reality have provided a fruitful ground for approach from both sides. As a result we have begun to invent literary works that are seriously analysed as records of past and history books that are frivolously analysed as artistic representations. This new consciousness made it possible for theoreticians like Paul Ricoeur, Michel de Certeau, and Hayden White to focus on historical narratives as metaphorical and constructed representations of facts, which blur the line between a novel and a history book. By its traditional definition “history” is the narrative of events that took place in the past. We assume it tells us what “really” happened. Events just happen, they don’t tell themselves and the moment we tell them from our viewpoints they become facts. The historian, then, is supposed to be the narrator of “facts” whereas the artist (novelist, playwright, poet) is considered to be the creator of fictions. However, today such strict categorisations are no longer valid.

The relation between historical study and the practice and study of literature is a tense one, with both disciplines existing symbiotically with each other and rejecting and overriding one another: to historicise is to override literature, while to aestheticise can be to ignore historical contexts and historiography. During this symposium, I think, the interdependent, interpenetrating and contradictory disciplines of history and literature have been celebrated, thoughts have been shared, discussions have been developed and new scopes have been presented.

As the editor of this book, I am sincerely thankful to all the participants for their invaluable contributions. I am sure this book will be a special, mind opening and useful selection of papers for those who wish to study the relationship between history and literature.

Assoc. Prof. Dr. Zekiye Antakyaolu

Department of English Language and Literature
Gaziantep University, 2014

ÖNSÖZ

Bu kitap üç gün süren ve Ekim 2013 tarihinde Gaziantep Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen uluslararası BAKEA sempozyumunda sunulmuş olan çalışmalardan bir seçkidir. Konusu “Batı Edebiyatında Tarih” olarak belirlenen sempozyum Türkiye’nin hemen her bölgesinin yanı sıra İngiltere, Hollanda, Hırvatistan, Sırbistan, Polonya, Yunanistan, Cezayir, İran, İtalya ve ABD gibi çeşitli ülkelerden gelen akademisyen, bilim insanı ve yüksek lisans/doktora öğrencilerinin bir araya geldiği son derece verimli bir buluşma alanı olmuştur. Sempozyumun davetli dört ana konuşmacısı İngiltere’den Allen Fisher ve Bran Nicol, Hollanda’dan Hans Bertens ve Türkiye’den Ayşegül Yüksel’dir. Sempozyum bu çok saygın dört bilim insanının katkılarıyla çok daha zengin bir içeriğe kavuşmuştur.

BAKEA Pamukkale Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü tarafından tasarlanan, başlatılan ve iki yılda bir düzenlenen saygın bir uluslararası sempozyumdur. İlk iki Sempozyum sırasıyla “Batı Edebiyatında Kahraman” ve “Batı Edebiyatında İdeoloji” konularını ele almıştır. Gaziantep’te düzenlediğimiz üçüncü BAKEA’nın konusu ise özellikle TARİH olarak seçilmiştir. Zira tarih/edebiyat ilişkisi günümüz edebi eleştirmenleri, düşünür ve akademisyenleri için son derece popüler bir çalışma alanıdır. Tarih ve kurgu, gerçek ve yalan ilişkisi son yıllarda özellikle postmodern düşünce biçimi açısından gerek yazarlar, sanatçılar, gerekse akademisyenler için cazip bir konu olmuştur. Kurguya gerçeklik, gerçekliğe ise kurgu gibi yaklaşma fikri her iki alan için değişik düşünce biçimleri geliştirme yolunu açmış ve buna bağlı olarak edebi eserler son derece gerçek, tarihi metinler ise son derece kurgusalmiş gibi incelenmeye başlanmıştır. Bu yeni düşünce biçimi Paul Ricoeur, Hayden White ve Michel de Certeau gibi tarih araştırmacılarına, tarihsel metinlere yapılandırılmış, temsili veya kurgusal metinler olarak yaklaşma fırsatı vermiştir. Sonuç olarak zaman içinde kurgu ve gerçeklik ayrımı gitgide kaybolmaya başlamıştır. En geleneksel tanımıyla “tarih” geçmiş gerçekliğin anlatısı olarak ele alınır. Tarihsel metnin bize geçmişte gerçekte olan olayları anlattığı varsayılır. Oysa olaylar olur. Kendilerini anlatmazlar. Bir olay anlatılmaya başlandığı anda işin içine kaçınılmaz olarak kurgu karışır.

Bu sempozyum tarihsel anlatılar ile edebi anlatılar arasındaki, kimi zaman birbirini iten, kimi zaman da çeken gergin ilişkiye ışık tutmayı hedeflemiştir. Tarihin edebiyattan, edebiyatın tarihten nerede ayrıldığı, ayırmanın ne derece mümkün olduğu konuları bu kitap için seçilen makalelerin ana temasıdır.

Kitabı yayına hazırlayan kişi olarak burada derlenen değerli çalışmaların bu alanda çalışmaları olan akademisyenler için çok verimli ve aydınlatıcı olacağını düşünüyorum.

Tüm katılımcılara değerli çalışmalarını paylaştıkları için teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Zekiye Antakyahoğlu
İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
Gaziantep Üniversitesi, 2014

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

PREFACE/ÖNSÖZ	v
INVITED PAPERS/DAVETLİ MAKALELER.....	vii
History in Drama: Less Than Fiction More Than Fact Ayşegül Yüksel.....	3
Following Postmodernism- Bran Nicol	13
Comparative Literature, Postmodernism, and Holocaust Fiction- Hans Bertens	29
<i>Confidence in Lack</i> Reviewed- Allen Fisher	45
SELECTED PAPERS (ENGLISH)/İNGİLİZCE SEÇKİ	
The New Historicism's Future Under <i>Tristram Shandy's</i> Magnifying Glass Anna Asiatidou.....	71
Emile Zola, Historical Chronicler and Poet of Modernity Anthony Patterson.....	81
Self-Authority Over Documentary History: Olaudah Equiano's Interesting Slave Narrative Aslı Kutluk.....	89
History As Environmental History: <i>The God of Small Things</i> - Ayşe Çiftçiabaşı	97
"No Man is Free of His Own History": <i>The Latecomers</i> by Anita Brookner- Ayşegül Demir.....	109
Writing the Present As Future History- Ayşem Seval.....	115

A Transnational Outlook to Nadine Gordimer's <i>July's People</i> - Ayşenur İplikçi	123
Living Memories, Continuing Cultures: Rudolfo Anaya's <i>Bless Me, Ultima</i> - Banu Kangal	131
East Meets West: Chinese Immigrant Experiences As Reflected in Timothy Mo's <i>Sour Sweet</i> Burçin Erol	141
Miss Jean Brodie and Mussolini: The Reception of Italian Fascism in England- Carla Fusco	151
<i>Faust is Dead</i> As a Play on the End of History Çağlayan Doğan	159
The Pornographic and Sadomasochistic Trope in Women's Case- Çelik Ekmekçi	165
Katherine Anne Porter's The Old Order Stories: A Gendered Reading of the Southern Past Dilek Direnç	175
Gemmy! Let Me Re-Member/Forget Who I Am, and Where I Am!- Duygu Serdaroğlu	183
<i>Arthur & George</i> : Personal vs. Public History- Ela İpek Gündüz	189
A Playful Portrayal of the Future to See the Irony in the Past: <i>The Plato Papers</i> - Emine Şentürk	197
Forging History Through Literature: <i>Chatterton</i> - Erkin Kırıyaman	205
"'Tis Past and Yet It is Not:" The Historicity of Shakespeare's <i>Troilus and Cressida</i> - Evrin Doğan Adanur	213
Reading Personal History Through the Image of Body: <i>Written on the Body</i> and <i>The Body and Seven Stories</i> - Fatma Aykanat	221

Ambiguous Unstable Historicization of <i>Henry V</i> Feryal Çubukçu	231
Just Memory: Milton's Historical Analogies- Fiona Tomkinson.....	239
European Languages and Literatures into Historical Context: Classics and Beyond Georgia Tsatsani	247
Changes in Social and Political Climate in 1620s: From Tudor Supremacy to the Jacobean Polity in <i>Women Beware Women</i> Gül Kurtuluş.....	257
The Parody of Absolute Past in James Joyce's <i>Ulysses</i> - Gülden Yüksel.....	271
History, Eternity and Chance: Meillassoux on Badiou and Mallarmé- Hakan Atay	279
Confronting the Past and the History: A Reading of Virginia Woolf's <i>To the Lighthouse</i> Hakan Yılmaz.....	285
Dismantling History and Narrative Architecture in Post-Yugoslav Croatia: Petova Gora- A Case Study Igor Jurilj and Karla Lebhaft.....	293
Combining and Separating the Opposites: Sacred Spaces in <i>A History of the World in 10 1/2 Chapters</i> and <i>Yedinci Gün</i> İsmail Serdar Altaç.....	301
<i>Of Human Bondage: An Alternative History of Western Intellectual Thought</i> - Mahinur Akşehir Uygur	307
Fidelity and Liberty in Logue's <i>Homer</i> – With Particular Reference to Books 16 and 19 of <i>War Music</i> - Matt Bryden	313
The Negroes From Asia: The Chinese in the New World- Meldan Tanrısal.....	327

Objectivity Subjectified: A Brief History of Scotland in Robert Crawford's Science Poems Merve Sarı.....	333
History Writing Back: Traces of Imperial History in W.B. Yeats' "Sailing to Byzantium" and "Leda and Swan" Metem Çal.....	343
Early Modern English Historiography: Providentialism vs. New History- Murat Ögütçü.....	351
History and Individual: The Effects of 1905 Russian Revolution on the Characters of Joseph Conrad's <i>Under Western Eyes</i> - Mustafa Büyükgebiz.....	397
(Re)Writing the History of Australia: The Aborigines Claiming Their History and Identity in Doris Pilkington's <i>Rabbit Proof Fence</i> - Nazan Yıldız.....	385
Recuperation and Reworking of African-American History in August Wilson's <i>Gem of the Ocean</i> Nisa Güzel Köşker.....	397
Heraldry as Medieval Pictorial Personal History- Oya Bayılmış Ögütçü.....	409
The Rewriting of a Biblical Story: Jim Crace's <i>Quarantine</i> From a Postmodern Perspective Ömer Ögünç.....	419
The Image of the "Saracens" in Late Medieval French, Spanish and Italian Romances- Özlem Kumrular.....	429
History: Legitimization Through Power in Stendhal's <i>The Red and the Black</i> Pelin Doğan.....	435
Romancing the History: Representations of Historical Incidents and Characters in Middle English Metrical Romances- Pınar Taşdelen.....	441
History as a Work of Fiction: Barnes and Flaubert's Parrot- Rahime Çokay.....	451

A Sultan Dethroned, An Emperor Marginalised: Private History vs. Official History in <i>The Passion</i> and <i>The Eunuch of Constantinople</i> - Seda Örmengül.....	459
In Search of Roots: Memory and History in Zadie Smith's <i>White Teeth</i> Seda Pekşen.....	467
Back to the Good Old Days: A Return to Late-Elizabethan History After 9/11 in Neil Gaiman's Graphic Novel 1602 Seda Şen.....	475
Contextualizing History: Sarah Kane's <i>Blasted</i> as a Historical Play- Sibel İzmir.....	487
Revenge of the Novelist: From <i>Poetics</i> to Historiographic Metafiction- Şenol Bezci.....	495
Narrating the Personal History Against Colonial History: Buchi Emecheta's <i>In the Ditch</i> and <i>The Second-Class Citizen</i> - Şermin Sezer.....	505
Feminizing History in Jeanette Winterson's <i>The Passion</i> - Şule Akdoğan.....	513
A Spenglerian Re-Reading of Allen Ginsberg's "Howl"- Tanguy Harma.....	519
Revitalization of the History of Slavery in Toni Morrison's <i>Beloved</i> - Yasemin Güniz Sertel.....	527
Moby Dick Syndrome: Monomania & Obsessive Compulsive Behaviour in Literature Yusuf Eradam.....	535
A New Historical Outlook For John Steinbeck's <i>Grapes of Wrath</i> - Zennure Köseman.....	545
The Subjugation of "Witches" in History: Reflections From <i>Byrthrite</i> and <i>Vinegar Tom</i> Zümre Gizem Yılmaz.....	551

SELECTED PAPERS (TURKISH)- TÜRKCCE SEÇKİ

Tarih ve Edebiyat Mukayesesi ve Bunların Disiplinlerarasılık Üzerindeki Etkisi Anja Martin	561
Tarih-Edebiyat Penceresinden Büyük Vatan Savaşına Yaklaşım: Savaş Siperlerinden Rus Edebiyatına- Badegül Can	571
Vergilius'un <i>Aeneis</i> 'inde Augustus'un Siyasi Propagandası- Çiğdem Menzilioğlu.....	577
Zola'nın <i>Meyhane</i> , <i>Nana</i> ve <i>Germinal</i> Romanlarında Artsüremli Kişi Analizi Dilara Emiroğlu.....	587
A.İ. Pristavkin'in <i>Noçela Tuçka Zolotaya</i> Adlı Eseri Örneğinde Bellek ve Kimlik Eda Havva Tan	601
Freud'un Thanatos Kavramı ve Tarihin Değişmeyen Olgusu: Savaş ve Savaş Şiiri- Gökşen Aras	607
Sylvia Beach ve Shakespeare and Company: Bir Kitapevi Çevresinde Paris'in Edebiyat Dünyası İsmail Öğretir	621
Doğadan Kopuş Olarak Tarih/ Yabancılaşma Nesnesi Olarak Dil M. Önder Göncüoğlu	627
J.M.G.Le Clézio'nun <i>Onitsha</i> Adlı Romanında Bireysel Bilinç ve Tarih Çatışkısı Şevket Kadioğlu	637

INVITED PAPERS

Kaynakça

- Barthes, Roland. "Literature and Signification," Trans. Richard Howard, *Critical Essays*. Evanston: Howard Northwestern University Press, 1972: 278.
- *Writing Degree Zero*. New York, 1968.
- Benjamin, Lee Whorf. "Science and Linguistics," S.I. *Language in Action*. New York, Hayakawa, 1941: 311-313.
- Bodley, John. *Anthropology and Contemporary Human Problems*. Menlo Park, CA., 1976.
- Crow, J. Timothy. "Is schizophrenia the price that Homo sapiens pays for language?" *Schizophrenia Research* 28 Prince of Wales Centre, University Department of Psychiatry, Warneford Hospital, Oxford, March 1997:127-141
- Dufrenne, Mikel. *Language & Philosophy* 7. Bloomington, 1963.
- Duffy, Kevin. *Children of the Forest*. New York: Waveland Pr Inc, 1994.
- Ehrenberg, Margaret. *Women in Prehistory*. Norman: University of Oklahoma Press, 1989.
- Foster, Mark LeCren. *Emergence of Modern Humans*. Mellars. Ithaca, NY, 1990.
- Johnson Barbara. "Translator's Note" to Stéphane Mallarmé, *Divagations*, trans. Johnson, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007: 301
- Kline, Morris. *Mathematics: The Loss of Certainty*. New York, Oxford:1980.
- Lévi-Strauss, Claude. *Structural Anthropology*. New York, 1976.
- *Tristes Tropiques*. New York, Athenowm, 1961.
- Max Horkheimer and Theodor W. Adorno. *Dialectic of Enlightenment*. New York, 1972.
- Nietzsche, Friedrich. *The Will to Power*. New York, 1967.
- Regier, Boyd. "Archives of General Psychiatry". November 1988.
- Rieff, Philip. *Freud: The Mind of the Moralist*. Chicago: The University of Chicago Press, 1979.
- Sapir, Edward. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York, 2004.
- Spengler, Oswald. *The Decline of the West*. New York: Knopf, 1932.
- Steiner, George. *After Babel: Aspects of Language and Translation*. New York, 1975.
- Turnbull, Colin. *The Mbuti Pygmies*. New York, 1965.
- Zerzan, John. *Gelecekteki İlkel*, trans. Cemal Atila, İstanbul: Kaos Yayınları, 2012.

J.M.G.LE CLÉZIO'NUN ONİTSHA ADLI ROMANINDA BİREYSEL BİLİNÇ VE TARİH ÇATIŞKISI

Şevket KADIOĞLU

*Pamukkale Üniversitesi
kadioglu_s@hotmail.com*

Giriş:

Tarihin bir şeyler anlatmaya gücü yetmediği zaman bu görevi yazar, yazarın bir şeyler anlatmaya gücü yetmediği zamansa bu görevi tarih üstlenir. Bu saptama, konusunun tarihte alan ya da iletisini aktarmak için tarihten yararlanan, onu malzeme olarak kullanan yazınsal yapıtlar söz konusu olduğunda ortaya çıkan tarih-edebiyat ilişkisinde, her ikisinin de birbirlerine ne denli gereksinim duyduklarını, birbirleri için vazgeçilmez olduklarını göstermesi açısından ilginç gözükmektedir.

Tarih, geniş insan yığınlarını etkileyen ve bu etki çerçevesinde geleceğe yön veren olaylar olarak ele alındığında İki dünya savaşı, özellikle ikinci dünya savaşı sırasında, Nazi Almanya'sının Yahudilere karşı uyguladığı soykırım sanatın sinema ve edebiyat kolları için çok verimli bir "veri" alanı oluşturmuştur. Sanatçıların, insanın yaşamında derin sarsıntılara yol açmış savaş, soykırım... Vb. olaylara ilgisi çift yönlü bir ilgi olarak görünmektedir. Bunlardan birincisi gerçekten, sanatçının yapıtını dayandıracacağı bir konu bulma kaygısı ile ilişkilidir. Bu bakımdan, az önce de belirttiğimiz gibi, tarih, sanatçıya, özellikle de edebiyatçıya düş gücü ile bezeyip geliştirebileceği çeşitli "hikâye"lere ulaşma olanağı sağlamaktadır. Diğer yandan, sanatçı tarihte, kendi sanatçı kişiliğini, bakış açısını, eleştirel yaklaşımını ve muhalif tavrını ortaya koyabileceği geniş olanaklar örüntüsü ile yüz yüze gelmektedir. Öte yandan tarih, geçmişi yorumlama ya da anlamlandırmanın ötesinde ondan ders çıkarmak değil anlam çıkarmak gibi yararlı bir düzlemde yaklaşıldığında bireysel bilincin oluşumuna katkıda bulunabilmekte, kişinin kendi olabilmesinin ve belki de özgürleşmesinin gizil süreçleri ile insanı karşı karşıya getirebilmektedir. Çünkü tarih de, ister büyük ölçekte (makro düzeyde) isterse küçük

ölçekte (mikro düzeyde) ele alınsın, aslında bir deneyimler, “yaşantılar” bütünüdür. Her yaşantı gibi o da insana yaşamı öğretir. Yaşamda kendini bulmasını, kendi olmasını, belli bir bilinç düzeyine erişmesini sağlar.

Kaldı ki “insanlar kendi tarihlerini yaparlar(ken), kendi istedikleri gibi değil; kendi seçtikleri koşullarda değil, geçmişin kendilerine sunduğu belli koşullarda yaparlar”¹ bunu.

Le Clézio'nun 1991 yılında yayınladığı, aynı zamanda büyük ölçüde özyaşamöyküsel izler de taşıyan *Onitsha* adlı romanı da, bütünü aynı yoğunlukta olmasa da, birkaç yönden tarih ile ilişkili görünmektedir. İlk, yer yer yapılan anıştırmalarla İkinci Dünya Savaşı romanın ana örgüsünü oluşturan olayların geçtiği Afrika uzamına gerekçe oluşturmaktadır. Zira Geoffroy'un Afrika'da bulunması ve karısı Maou ile oğlu Fintan'ın Afrika'ya yaptıkları yolculuk İkinci Dünya savaşı sonrası oluşan koşullar ve durumla yakından ilgilidir. Bunu yazar, romanda şu tümcelerle belirtir²: “İtalya savaşa girince, Nice'den kaçmak, Saint-Martin bölgesinde, dağda bir sığınak bulmak gerekmişti. Geoffroy'un İngiliz olması nedeniyle, saklanmak ve isim değiştirmek gerekiyordu. Borgo San Dalmazzo'da İngilizlerin kapatıldığı tutuklu kamplarından söz ediliyordu.”³ Ayrıca, bu Afrika uzamı Avrupa'nın sömürgecilik hareketinden, köle ticaretinden, ırkçılıktan, sınıf ayırımından, daha sonra da Afrika'da, Nijerya'da patlak veren Biafra Savaşı'ndan söz edilmesine ve hepsinin ötesinde Le Clézio'nun, bütün ırkların, dinlerin, dillerin, ulusların, kültürlerin üstünde ve ötesinde insanlık ailesine ait olmanın önemini, dolaylı da olsa, vurgulamasına fırsat sağlamaktadır. Bir başka açıdan, Afrika, Geoffroy'un, eski Axoum'un askerleri tarafından yurdundan sürülen Meroë halkının yolculuğu, bu halkın Afrika'daki izini sürme ve son temsilcilerine ulaşma düşü ile ilgili bir başka tarihsel yolculuğa da olanak tanımaktadır. Afrika uzamı İngiliz sömürgecilerin Nijerya'yı ele geçirmeleri ve İngiliz askeri güçlerinin AroChuku'yu yıkmak için girişimlerini Geoffroy'un sözü edilen düşüne koşut uzamsal çerçeve içinde aktarılmasını olanaklı kılmaktadır.

Özellikle Maou'nun düşleri ile çatışkı içine giren, Geoffroy'un düşünüy Afrika'nın kana benzeyen çamurlu nehirlerinde boğan, Fintanı da pitoresk doğası içinde özgürlüğün tadını çıkarma ve kendini tanıma serüveniyle yüzleştiren bu Afrika uzamı bir anlamda bir çatışkı düzlemi oluşturmakta ve bireysel bilincin yengisi ile sonuçlanmaktadır. Bu yapıtta tarih bir bakıma, kurmacanın içine yazarın niyetini öne çıkarmak, düşüncelerini daha çarpıcı bir biçimde aktarmasına olanak sağlamak, eleştirel yaklaşımını daha keskinleştirmek amacıyla sokulmuştur. Bu açıdan eğer bir ad koymak gerekirse, ne geçmişi yediden yaratma ne de onu yorumlama gereksinimi duyularak, tarihe post modern, post yapısalcı bir görüş açısı ile yaklaşmıştır.

1 John Tosh, *TarihinPeşinde*, çev. ÖzdenArıkan, İstanbul: Yurt Yayınları, 2005, s. 158.

2 Dipnotta ve kaynakçada özgün adlarıyla yer alması ve çevirmeni belirtilmemiş kitaplardan yapılan alıntılarının çevirileri tarafımızdan yapılmıştır.

3 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1993, s.98.

1- Maou ve Afrika odaklı mutluluk düşünün sonu:

Maou'nun Afrika'ya gitmek üzere *Surayabaadlı* gemiye biner binmez duyumsadığı mutluluğu roman bize şu biçimde anlatır: "Maou hiç, böylesine bir mutluluk tatmamıştı."¹ Avrupa'dan ayrılan geminin, Batı Afrika'ya doğru yol alışının mutluluğa doğru bir yolculuk olduğunu daha romanın ilk sayfası bize duyurur. Burada özellikle geminin Avrupa'nın kirli sularından ayrıldığı ve Afrika'ya doğru yol aldığı belirtilir. Maou o kadar mutludur ki bu mutluluk yüzüne gençlik olarak yansır: "Fintan sanki ilk defa görüyormuşçasına annesine bakıyordu. Daha önce bu kadar genç olduğunu fark etmemişti belki"² tümceleriyle belirtilir bu mutluluk yapıta. Geoffroy'un Afrika'ya gitmesiyle Maou'nun kocasına duyduğu sevgi, araya giren uzaklığın tersine, azalmaz artar. "Geoffroy, sen bendesin ben de sen de" diye yazar Maou, aramıza giren zaman yok artık."³ Geoffroy'un Afrika'dan yazdıklarıyla da Maou Afrika'da kocası ve oğluyla birlikte eksiksiz bir mutluluk düşler. Bu mutlulukta göz alıcı Afrika doğası da yerini alacak ve ailenin mutluluğunu yeryüzü cenneti mutluluğu boyutuna taşıyacaktır:

"Geoffroy'un betimlediği bitkilerle dolu büyük ovalar olacaktı, yüksek ağaçlar, insanın deniz zannedeceği kadar geniş nehirler, gökyüzünün ve suyun serabında kaybolan ufuk olacaktı. Üzerine mango ağaçları ekilmiş alçak tepeler, yapraktan örülmüş çatılarıyla kırmızı topraktan evler... Yukarıda nehre bakan, beyaza boyanmış çatısı, verandası ve bambudan duvarlarıyla ahşap bir ev. İbusun, bu tuhaf ad, Geoffroy'un açıkladığına göre, nehir insanların dilinde, uyunan yer anlamına geliyormuş."⁴ (s.31)

Bu mutluluk düşü o dereceye ulaşır ki Maou'nun bir akrabası, halası "Orada bu kadar olağanüstü olan ne var? Yoksa orada ölüm yok mu?"⁵ biçiminde sorma gereğini duyar. Ama Maou'nun bir mutluluk düşü ile sulayıp yetiştirdiği çiçek daha Onitsha'ya varmadan geminin uğradığı diğer Afrika limanlarında solmaya başlar. Maou'nun Afrika büyüsunü önce kıtanın iklimi, yakıcı, ezici güneşi, boğucu havası, her gün yinelenen fırtınaları, geceleri karanlığa eşlik eden tambur sesleri bozar.

"Yeni, özgür ve serüven dolu bir ülke düşlerken, kendisini, kendi başarısızlıklarının öfkesinin yiyip bitirdiği, kinci, dar kafalı, aşağılık Britanyalı yöneticilerden oluşmuş küçük bir sömürgeci topluluğu tarafından kısırlanmış olarak, acımasız, yürek daraltan, boğucu bir coğrafyanın tozunun ve çamurunun içinde bulur."⁶

Üstelik sevdiği adam Geoffroy da evlendiği adam değildir artık. Tarih onu geçmişi içine almış, dönüştürmüş, değiştirmiş, Fintan'a baba, Maou'ya koca olmaktan uzaklaştırmıştır. Geoffroy Mısır tarihin söylencesel ve büyütlü boyutunun arayışı içinde bir düşe tutsak edilmiş, onun dışında yaşayamamaktadır. Eski Mısır'ın Meroé Krallığı'nın son kraliçesinin izinin arayışına kendini kaptırmış olan Geoffroy geçmiş ile şimdi arasında, tarih ile bugün arasına sıkışmış kalmış bir bilinç yıkımını

1 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1993, s.21.

2 A.g.y. s.13.

3 A.g.y. s. 30.

4 A.g.y.s. 31

5 A.g.y.s.17.

6 Pierre Lepape, *Le Clézio et l'oubli de l'Afrique*, Le Monde, 29.03.1991, s. 16-19

simgelemektedir. Geoffroy, geçmiş izin verdiği ölçüde şimdiye ve bugüne yöneliktir. Eşini, işini ve oğlunu, Méroé Krallığı ile ilgili kurduğu düşün bütün tarihi taşıyan ırmağına kaptırmıştır. Geoffroy Maou için deli olan o tutkulu erkek değildir artık. “Şimdi her şey o kadar uzaktı ki Savaş her şeyi silmişti. Geoffroy bir başka adam, bir yabancı olmuştu”¹ Geoffroy’un izini sürdüğü kara kraliçe Maou’nun düşlerinin üzerine bir karabasan gibi çöker. Maou kocasını içine çeken karanlık kuyunun kendisinde yol açtığı kaygıyı “Evet, o, kara kraliçe, eskiden bana ondan söz ederdin, yaşamına giren o, biliyorum, artık orada bana yer yok”² biçiminde yakınarak dile getirir.

Maou, kocasının kalbinde artık yeri olmadığını bildiği gibi bu sömürge topluluğu içinde bir yeri olmadığını da farkındadır. Zira Maou’nun bilinci İngilizlerden oluşmuş bu sömürge toplumunun amacı, varlık nedeni, uygulamaları, dünya görüşü, yaşam biçimi, insan ve toplum algısı, bireysel ilişkileri ve diğer her türden yönsemesi ile büyük bir çatışkı içindedir. Bu çatışkı orada (Afrika’da) tarihsel süreç içerisinde “tarihe yön verme” iddiasındaki büyük güçlerin yarattığı, oluşturduğu koşullar ile Maou’nun bireysel bilinci arasındadır. Geoffroy’un da bir üyesi olduğu İngiliz sömürge toplumunun da hiç sesini çıkarmaksızın doğal bir gerçeklikmişçesine kabul ettiği ve üstelik oluşmasına neden olduğu insanlık dışı durum, koşul ve uygulamalar genç kadını sarsmakta ve yaşadığı düş kırıklığını daha da derinleştirmektedir. Böylece yazar, bireysel bilinç ve tarih çatışkısını yarattığı bu karakter üzerinden perçinlemekte, makro tarihin bireysel bilinçler üzerinde yol açtığı kırılmalara odaklanıp etkin bir bilinç olan yazar kimliği üzerinden bir değerler çözümlemesi yaparak, yapıtını tarihi arkasına alan sağduyu arayışı platformuna dönüştürmektedir. Değerlerin değer olma ölçütlerini de bir bakıma tartışmaya açan yazar, W. Windelband ve H. Rickett’i referans gösteren Uygur’un³ da belirttiği üzere tarih bilimlerinin değerlerle ilgili bilimler olduğunu yadsımamakta ama tarihin yaslanmaya çalıştığı bu değerlerin “değer”liklerini sorgulamaktadır. Böylece, Le Clézio, pek açık seçik olmasa da, tarihin olup bittiği zamanın değerleri ile yazıldığı zamanın değerlerinin çatışabileceğinin altını çizerek bir anlamda Opermann’ın⁴ da vurguladığı gibi “gerçeğin asla nesnel olarak bilinemeyeceğini” sezdirerek bir anlamda post modern tarih yaklaşımına yakın durmaktadır. Altını çizmek gerekir ki bu değerler çatışması, romanda tarih çatışkısı ile bireysel bilinç çatışkısı üzerinden verilmekte ve yazar bunu Maou’nun, sömürge toplumundan üst düzey bir yöneticinin bahçesine yapılacak havuzu kazmak üzere çalıştırmak için getirttiği zenci köleler ile ilgili gözlemleri aracılığı ile aktarmaktadır:

“Çay saatiydi, kavurucu bir sıcak vardı. Zenci işçiler Simpson’un sömürge valisi Rally’den temin ettiği tutsaklardı çünkü başka kimseyi bulamamıştı ya da kazım işini bedavaya getirmek istiyordu. Düşmesinler diye halkalarla sol topuklarına tutturulmuş uzun bir zincire bağlı olarak, konuklarla aynı zamanda geliyorlardı, geçit törenindeymişçesine uygun adımlarla yürümek zorundaydılar. Maou terastaydı, şaşkınlıkla bahçeden geçen zincire vurulmuş bu adamlara bakıyordu.”⁵

1 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.169.

2 A.g.y.s. 169.

3 Nermi Uygur, *Kültür Kuramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.156.

4 Serpil Oppermann, *PostmodernTarihKuramı*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2006, s. 63.

5 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.83.

Maou'nun gözleminden aktarılan ve Avrupa'nın kendinden olmayı ötekileştirerek köle konumuna indirgeyen yararçı zihniyetini betimleyen bu tablo daha sonraki satırlarda ortaya konan zıtlıklarla daha keskin ve daha çarpıcı bir biçimde dile getirilir. Kölelerin yorgunluklarını dışa vuran hızlı hızlı solumalarına, çağrılıların gülüşleri karşılık verir. Kölelerin bir metal gibi parlayan terli kara derilerini, yemek yenilen masaların beyaz örtüleri çatal bıçakların ışıltısı ve neşeli şakımaları alaya alır. Kölelerin zincirlerinin iniltilerine, bayan konukların kolye ve bileziklerinin kahkahaları sataşır. Kölelerin kazma kürek sızlanışlarına konukların tabak ritimleri çalım satar. Bu biçimde Thompson'dan alıntılanan John Tosh'un da belirttiği üzere "model ile gerçeklik arasındaki gerilim"de ilerleyen tarih gibi roman da, karşıtlıkların oluşturduğu bu gerilim çerçevesinde evrilir ve orada oluşmuş tarihsel koşullarla Maou'nun bilinci arasındaki çatışkı üzerinde ilerler. Köleler çalışırken konukların şölenin tadını çıkarmalarını içine sindiremeyen Maou'nun suçluluk hissederek, "ama onlara yiyecek içecek bir şeyler vermeli, bakın bu zavallı insanlar aç ve susuzlar" demesi gerilimi artırarak, çatışkıyı en üst düzeye çıkarır. Bu gerilimi azaltacak, çatışkıyı sonlandıracak bir barış atılımı beklerken, ne yazık ki sömürge görevlisinin genç kadın üzerinde kimyasal silah etkisi yapan saldırısı ile karşılaşırız: "Hizmetçi genci çağırırdı, buyruklar verdi. Bir anda korumalar tutsakları görüş alanının dışına, evin arkasına götürdüler. D.O, alayla Maou'ya bakarak şu sözleri de söyledi: "Evet! Böyle daha iyi, değil mi? Dayanılmaz bir gürültü yapıyorlardı, biz de, böylece biraz dinlenebileceğiz." Onitsha'nın bütün büyük romanlar gibi politik bir roman olduğundan söz eden Pierre Lepape, Le Clézio'nun, aç bırakılmadan, uyuşturulmadan, köklerinden koparılmadan, katledilmeden önce alaya alınmış, küçümsemiş, ezilmiş bir uygarlıktan söz ettiğini belirtir ve bizim için dikkat çekici şu şeyleri de dile getirmekten çekinmez:

"Neredeyse acımasız bir kayıtsızlık içinde soyut ve soğukkanlı bir işgüzarlıkla, kökünden koparılan, katledilen, izi silinen şey Afrika'dan daha çok insanlığın beşiği olmuştur. İnsan ile doğa arasındaki özgül ilişkilerin belleği, gereklilik ve özgürlük hareketlerinin gizi ve sessizliğin gizi arasındaki dünya dengesinin anlamı..."³

İngiliz sömürge toplumu içinde ve kocasının yanında kendine bir yer bulamayan Maou'nun tutumu Bruno de Cessole'nin Le Figaro gazetesinde yayımlanan röportajında belirttiği üzere "yerlilerin yanında kendine duygusal bir küçük bir sığınak aramak" olur. Bu tavır, sömürge toplumunun yukarıda da örneklenen ve batının kendinden olmayı değil küçümsemek, onları görmezden gelerek, bu tür "insan"lar neden varlar biçimindeki yaklaşımı karşısında genç kadının tutumu oldukça masum "naif" ama bireysel bilincinin bütün gizlerini açığa çıkaran bir tepki olur:

"Hayatta hiç kimseyi bu insanlar kadar sevmemişti. O kadar cana yakın insanlardı, öylesine parıltılı gözleri vardı, davranışlarında o kadar masum, hoş ve saygılıydıkları... Wharf'a gitmek için kentin mahallelerinden geçtiğinde,

1 John Tosh, *Tarihin Peşinde*, çev. Özden Arıkan, İstanbul: Yurt Yayınları, 2005, s. 168.

2 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris : Gallimard, 1991, s.85.

3 Pierre Lepape, *Le Clézio et l'oubli de l'Afrique*, Le Monde, 29.03.1991, s. 16-19.

4 Bruno de Cessole, *Noussommes orphelins de nos mythes*, Le Figaro, 05.04.1991, s.7.

çocuklar ona korkusuzca yaklaşıyor, kollarına dokunuyor, kadınlar ellerinden tutup onunla bir şarkı gibi tınlayan bu sevimli dilde konuşuyorlardı”¹

Sömürge görevlisinin davet sırasında zenci köleleri gözden uzaklaştırması, kendi rahatlarını bozamayacaklarını düşündüğü evin arkasına göndermesi bu görmezden gelmenin simgesel bir anlatımıdır. Köle olarak kullanılmayacak olsalar bu insanların yaratılmamış bile olacaklarına inanacak kadar kendi kör öğretilerinesaplanmış olan bu denli vahşi, kan emici, sömürgeci bir dünya görüşünün aydın bir bilinç tarafından maskesinin düşürülmesi amacıyla ilgili olarak, kimi eleştirmenlerin dile getirdikleri gibi tarihsel olgulara yaslanmalar tarihsel kişilik ya da olgulardan yararlanarak yeni bir kurmaca oluşturmak için değil ama yeni bir söylem oluşturarak yazarın kendi bilincinin derinliklerini açma amacına yöneliktir. Yani burada yazar sömürge karşıtı görüşlerini daha iyi vurgulamak için tarihsel bir olguyu kendi kurmacası içine yerleştirmekte ve sanki tarihi “gününü daha iyi anlamanın anahtarı”² olarak görmektedir. Bu da gerçek kavramının yorum ve bakış açılarıyla ilişkisine dikkat çeken Oppermann’ın da belirttiği üzere post modern tarih kuramı ile örtüşmektedir :

«Postmodern romanın yarattığı epistemolojik kuşkuculuk evrensellik varsayımlarının engelleyiciliğini ve postmodern tarih yazımının özgürleştirici özelliğini göstermektedir. Ayrıca romanların yeniden bağlamlandırıldığı tarihsel gerçeklik, anlatı aracılığı ile kurulan her çeşit bağlamın ontolojik kuşku üzerine temellendirildiğine dikkat çekmektedir.»³

2-Geoffroy ve söylencesel Afrika düşü:

Maou’nun düşü nasıl gelecekle ilgili ise Geoffroy’un düşü de geçmişe ilişkindir. Britanya hükümetinin sömürge görevlilerinden biri olmasına karşın, Geoffroy pek de Onitsha’daki İngiliz sömürge toplumu ile bütünleşmiş değildir. Onun bütün amacı Afrika’da, söylenceye göre nehrin adalarından birine eski Mısırlı kara kraliçe Arsinoë tarafından kurulmuş olan yeni Meroë krallığının izini sürmektir. Kitabın diğer metinlerinden değişik bir biçimsel dizgi ile ayrılan Geoffroy’un bu söylencesel arayışının düşsel boyutu yazar tarafından şu tümcelerle verilmektedir: “Afrika bir giz gibi, bir ateş gibi yanıyor. Geoffroy Allen gözünü bir an olsun *itsi*şaretinin kazındığı o yüzden ayıramıyor, başka bir düş düşleyemiyor.”⁴ Geoffroy’un bu söylencesel tarih tutkusunu, bir anda onu zamanının dışına iter. Geçmişin gizemli çağrısı onun bugün ile, şimdi ile büyük bir çatışkı içine girmesine yol açar. Geoffroy Allen bu düşün uğruna sevdiği insanları, karısını ve çocuğunu gözden çıkarır. Onları niçin Afrika’ya çağırdığını bile unuttur. Tarih burada sözcüğün en masum anlamıyla yıkıcı bir işlev üstlenerek içinde bulunulan zamanı da içine çeken kör bir kuyuya dönüşür. Bu da bize kimi kötümser toplumbilimciler tarafından dile getirilmiş olan “tarih canavardır” toptancı yargısını anımsatır. Geoffroy ’un düşlerini de ele geçiren söz konusu tutku, onun geçmiş ile

1 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.165

2 E.H.Carr, *Tarih Nedir*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1987, s.36.

3 Serpil Oppermann, *Postmodern Tarih Kuramı*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006, s. 64.

4 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.99.

kurduğu tehlikeli ilişki göz önüne alındığında, geçmişin ancak güntümüz açısından ele alınabileceğine ve geçmiş anlayışımızı bugünün gözleriyle oluşturabileceğimize ilişkin E.H.Carr¹'in tespitlerini yalanlarcasına içinde bulunulan zamanı yutan bir titana dönüşmektedir. Psikolojide geçmişe saplanıp kalmak biçiminde ortaya çıkan bu takıntılı durum, Geoffroy için tarihe saplanıp kalmak biçiminde kendini gösterir. Ama bu tarih, olguları üzerinde kuşku duyulmayan, kesinliği onaylanmış bir tarih değildir. Kesinliği kuşku götüren söylence, bulgu ve tansıkların yönlendirdiği varsayımlar bütünüdür. Geoffroy zaten bu varsayımsal tarihin amatör bir araştırmacısı, deyim yerindeyse amatör bir tarihçi kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. Ama bu amatör tarihinin bütün benliğini ele geçiren söz konusu tutku, kimi zaman, uzak geçmişe ilişkin tarih sevdasıiledüşlerini de ele geçiren saplantının birbirine karışmasına yol açar. Geoffroy'un düşünde "Oya" adındaki yarım akıllı bir genç kıızı Mëroë krallığının son kraliçesi olarak görmesi ve gerçek yaşamında da, düşünde bu krallığın izlerini bulabilmek için boydan boya geçtiği, Cross ırmağını tekrar tırmanması bu örtüşmenin, bu sarmalanmanın, bir anlamda tarih kurmaca, kurmaca tarih iç içeliğinin simgesel bir yansıması olarak görünür. Bu da gerçeğin düş gücüne gereksinim duyması gibi düş gücünün de çoğu kere ve ya hep gerçeklerle ilintili olduğunu kapalı da olsa bize sezdirmekte ve kimi zaman gerçeği ve tarihi bütünüyle kurmacanın hizmetine veren bir « aldatmaca »²ya dönüşerek post modern tarih tezini doğrular görünmektedir.

Geoffroy'un söz konusu tarihsel araştırmalarla ilgili çalışmalarını tamamlayamadan, düşünüyü gerçekleştirme fırsatını yakalayamadan sömürge yönetimi tarafından işine son verilip Afrika'dan gönderilmesi bir yenilgi gibi görünse de, aslında, genç adamın ölmeden önce ailesine tekrar dönüşünün, karısına ve oğluna yakınlaşmasının ortamını hazırlar. Sömürge yönetimi bünyesindeki görevini, arayışlarını gerçekleştirmesi için Afrika'da bulunma fırsatı verdiği için önemseyen ama İngiliz sömürge toplumu ile bütünleşmeyen Geoffroy'un Afrika'daki reel durumla (sömürü, köle ticareti...) ilgilenmek yerine kuruntusal bir düşün peşinden koşması romanda aslında bir bilinçsizlik durumu olarak verilir. Zaten arayışın en alevli sahnelerinin Geoffroy'un düşünde olup bitmesi bu bilinçsizlik durumuna işaret eder. Geoffroy'un uyanışı kazım çalışmaları sırasında toprağın çökmesi sonucunda kölelerin yaralanmasının ardından çıkan isyanda birçok kölenin öldürülmesinden sonra biçimlenmeye başlar. "Havuzu ilerlemiyordu. Yeterince destek verilmediği için bir tarafı çökmüş ve köleler yaralanmıştı. Geoffroy aşağılanmış olarak eve dönmüştü. "pis herif köleleri çukura indirmeden önce zincirlerini çözmeliydi"² demişti. Çoğunlukla olumsuz çizgileri öne çıkarılarak, sevimsiz bir kişilik biçiminde betimlenen Geoffroy'un insancıl yanlarına ancak arayışını sürdürme olanağından yoksun kaldıktan sonra yer verilir. Fintan'ın onu ilk kez babası olarak görmesi Maou'nun da ondan söz ederken "babam" demesi ancak Geoffroy'un o yakıcı düşün etkisinden kurtulmasıyla olur. Geçmişini diriltmeye çalışarak bir bakıma ölüme meydan okumayı deneyen Geoffroy içinde yaşanan anın gerçekliği ile çatışkı içine girer ve bu çatışkıdan Geoffroy'un uyanışı doğar. Bu uyanış hem düşten uyanış hem de

1 E.H. Carr, *Tarih Nedir*, İstanbul: İletişim Yayınları; 1987, s.34.

2 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.133.

bir bilinçlenme durumunu gösteren çifte bir utkudur. Bu şekilde tarih geçmişe saplanıp kalmanın ötesinde bugünü anlamlı kılıp, bugünü aydınlatarak bu bölümün başında sözü edilen olumsuzluğu ödünleyici bir işlevle kendini gösterir. “Tarih bilincin uyanışının neden olduğu doğadan kopuştur” diyen Carr¹’in görüşüne katılmaya zorlar bizi. Zira tarih yapan insan, ya da tarihsel insan artık bütünüyle doğaya bağımlı olmamak yolunda bir adım atmıştır. Edilgen bir varlık değildir artık, bir öznedir. Ama romanda bu durum tersine döndürülerek Geoffroy’un kendisi olması durumu bu tarih saplantısından kurtulmasıyla ortaya çıkar. Bu da tarihin kutsal yetkesini sarsmakta, geleneksel “sorumluluğunu” ters yüz etmekte ve onu benzeyen ve benzetilen arasındaki ilişkinin bireysel bilinç düzleminde kendi kendisini yadsıdığı çarpık bir metafora dönüştürmektedir.

3- Fintan; çıplak insan ya da tarih ve kültür kalıtının yadsınması:

Romanda yetişkinler, çoğunlukla belli ideolojilerin, tutkuların, dünya görüşlerinin, resmi tarih dogmalarının biçimlendirdiği, yönlendirdiği, davranmaya, düşünmeye zorladığı karakterler olarak karşımıza çıkarken, çocuklar, özellikle de Fintan, çocuk doğasının buyruklarına uyan ve içinden geldiği gibi davranan saydam bir karakter olarak betimlenir. Çocuk oldukları için toplumsal maskeleri olmayan bu karakterler, Le Clézio romanlarında katışıksız, dokunulmamış, dönüştürülmemiş insan güzelliğinin, yalınlığın simgesi olarak oldukça önemli bir yer tutarlar. Le Clézio’nun olgunluk dönemi yapıtlarının hemen hemen hepsinde dünyayı tanımayan, onu deneyimleriyle açıklamaya çalışan, olumlu ya da olumsuz serüvenler yaşayarak kendini var etme uğraşı veren çocuklar bulunmaktadır. Romanın özyaşamöyküsel izler taşıdığı anımsanırsa Fintan’ın da çocuk Le Clézio’nun kendisi olduğu anlaşılır.

Fintan, Afrika coğrafyasının şaşkınlığına ve özellikle de ikliminin düş kırıklığına uğrattığı annesi Maou gibi ne sömürge karşıtı bir tavır içindedir ne de Avrupa’nın Afrika üzerindeki yayılımcı girişimlerinden rahatsızlık duymaktadır. Zaten bütün bunları çözümleyecek, yorumlayıp anlamlandırarak yaşta da değildir. Babası gibi, saplantısal bir düşün peşinde de koşmamaktadır. Fintan içinde bulunduğu yaşın, yaşadığı coğrafya ve doğanın ve henüz tarih ve toplumun biçimlendirip saptırmadığı yalın doğasının kendisini yönlendirdiği gibi davranmaktadır. Henüz sömürgeci, köleci, çıkarıcı toplumda özdeksel kaygıların, çıkar ilişkilerinin oluşturduğu değer yargılarına bulaşmamış olduğu için babasından uzakta büyüyen Fintan açısından tek değer annesidir. Değer yargıları da ancak annesi çevresinde oluşur ve biçimlenir. Babasına olan kızgınlığının da annesini düş kırıklığına uğratmış olmasından ileri geldiğini söylemek olasıdır. “Bu adamla niçin evlendin?”² diye sorar annesine. Fintan’ın babasıyla olan çatışması da “Kötü bu adam, nefret ediyorum ondan”³ tümcesiyle açığa vurulur. Yazar tarafından oldukça saydam ve pürüzsüz bir karakter olarak betimlenen Fintan, Afrikalı arkadaşı Bony ile çarpıcı Afrika doğasının ve kır yaşamının tadını çıkarmaya başlar. Bu da babası Geoffroy’un durağan, sanrılı, sancılı ve umutsuz tarihsel arayışı ile karşıtlık içerir. Fintan doğa içinde son derece özgür, hoşnut ve tasasız iken, Geoffroy tarihle olan ilişkisinde, tutsak,

1 E.H. Carr, *Tarih Nedir*, İstanbul: İletişim Yayınları; 1987, s.178.

2 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.169.

3 A.g.y.s.175.

tedirgin ve kaygılıdır. Doğa Fintan'ı bir anne kucağı sıcaklığı ile sarmalarken, tarih babasını karabasanlarla dolu düşlerin, bir kör kuyunun içinde yok etmeye çalışır. Doğa kanatlandırırken tarih zincirlere vurur. Doğa dinginlik verir, sağaltırken tarih hummalı ateşler içinde yataklara düşürür. Doğa yağmuru ile yıkarken, tarih topuyla yıkar, ateşiyle yakar. Tarih salyasıyla kirletirken doğa yağmuruyla yıkar. Tarih güllesiyle yıkarken, doğa gülüyle onarır.

Fintan'ın doğaya akması, onun toprağına yağmuruna, ırmağına karışması, dolambaçlarına girmesi onun, gizine tanık olması doğanın, Bony adlı zenci bir Afrikalı çocukla arkadaşlığı ile olur. Geoffroy'un rehberi haritalar, kitaplar, işaretler olurken Fintan'ın rehberi canlı bir varlıktır. BonyFintan'ı doğanın gizleriyle buluşturur, doğaya nasıl uyum sağlanabileceğini gösterir:

“Bony ona ayakları ile ağaçtan bir ayakkabı tabanı gibi sert bitkilere nasıl basılacağını göstermişti. Fintan ünlü çoraplarını hamağın içine saklamış, kocaman siyah ayakkabılarını ise çelik dolabın içine koymuştu ve otlar arasından çıplak ayaklarıyla yürümüştü.”¹

Fintan ile babası arasındaki çatışkı romanda Geoffroy'un yerlilerce kutsal kabul edilen bir kuşu, bir doğanı av tüfeği ile öldürmesiyle doruğa ulaşır. Bu sahne simgesel olarak tarihin yıkıcılığına işaret eder ve Fintan'ın babasının eyleminden öfke ve utanç duymasına neden olur. Fintan bu öfke ve utancı yenmek için ormanın derinliklerinde keşfettiği ağaçsız bir alanda karınca sürülerini yıkıcı bir çılgınlıkla yok etmeye yeltenir. Eylemini gerçekleştirirken Bony tarafından yakalanması ve arkadaşının yüzünde babasının doğanı öldürdüğü zaman oluşan öfkenin aynısının belirmesi bir anda Afrika'daki konumunu, arkadaşı tarafından sömürge yönetimi görevlisinin oğlu olarak görüldüğü gerçeğini Fintan'ın yüzüne vurur. Şimdi babası yıkmaktadır, ileride oğlu yıkacaktır. Avrupalı hep yıkıp sömürecek, Afrika ise yıkılan, yok edilen, sömürülen ülke olacaktır. Geoffroy'un tarih, Fintan'ın doğa bağlamında ön plana çıkmasıyla ve baba ile oğul arasındaki gerilim ve çatışkı böylece doğa ve tarih düzlemlerine ve dolaylı olarak da geçmiş ve şimdiki zaman düzlemlerine taşınır. Bu da, diyalektik bir biçimde şimdinin var olabilmesinin bir anlamda geçmişle çatışmasıyla olanaklı olduğuna, ileriye doğru bir akışın, var olan durumu aşmanın temel koşulunun da böyle bir çatışkı ve çatışma olduğunu sezdirmektedir. İçinde yaşanan zamanın gerçekleri ile tarihin gerçeklerinin çatışması aslında ileriye doğru akışa, değişime, devingenliğe giden yolu, ve, belki de, insan olmak için yürünmesi gereken yolu açmaktadır.

Afrika doğası ile bütünleşen ve Avrupa'ya dönüşünde aynaya baktığı zaman zenci olmadığına şaşırın Fintan'ın Afrika'da 1967 yılında (neredeyse aradan 18 yıl geçmiştir) patlak veren Biafra Savaşı üzerine düşündükleri, aynı zamanda yazar Le Clézio'nun da düşünceleri olan keskin bir sömürgecilik ve batı (Amerika dahil) eleştirisidir. Bilindiği gibi 1 Haziran 1967 yılında Nijerya'da patlak veren Biafra Savaşı her ne kadar etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıktan dolayı çıkmış gibi görünse de, bölgenin petrol potansiyelinden dolayı kısa zamanda uluslararası bir boyut kazanmıştır. Kısa sürede

1 J.M.G. Le Clézio; *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.79.

bitecekken Avrupa'nın karşıt gruplara silah sağlaması nedeniyle çok kanlı olmuş ve yaklaşık 1 milyon kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır.¹ Halk açlıktan kırıldığı ve Avrupa başkentlerinin duvarları bir deri bir kemik kalmış çocukların fotoğrafları ve olduğu halde Avrupa bu kan ve gözyaşına duyarsız kalmış ve hiçbir ciddi eyleme girişilmemiştir. Biafra Savaşı'nın bu romanı yazmasında itici etken olduğunu belirten Le Clézio kaygısını "Bu ülke (Nijerya) tarihten silinecek sandım, bu bende bir şok etkisi yarattı"² biçiminde dile getirir. Le Clézio'nun bu yaklaşımı Serpil Oppermann'ın post modern romana ilişkin "roman gerçeklerden yola çıkarak, günümüzden geçmişe uzanan bir çizgide geçmişin yeni görünümünü ve yeni yorumlarını sergilemektedir"³ biçimindeki saptamasını doğrular görünmektedir. Yazar yine, romanında "Orada, çok uzakta savaş patlak verdiğinde, Fintan onun için Afrika'ya gitmek istemişti, Okeke'yi bulmak, ona yardım etmek ve korumak için(.../...) Şu anda o (Okeke) neredir acaba? Belki de, açlıktan kıvranan binlerce çocuğun, yılların ufacık bedenlere dönüştürdüğü yaşlılar gibi, bir çukurun kenarında, otlar üzerineserilip kalmıştır."⁴ biçiminde konuşan Fintan'ın ağzından kendi görüşlerini dile getirmekte böylece 1991 yılında yayımladığı romanına, eleştirel düşüncelerini dile getirmek için, 1967 yılında patlak veren bir savaşı taşımaktadır. Yazarın bu tavrı da, Paul Ricœur'un *Tarih ve Anlatı* adlı kitabında Aron'dan alıntılanığı şu saptama ile uygunluk gösterir: "Tarih bir bakıma yaratıcı özellik taşıyan çabanın sonucudur; tarihçi, yani onu tanıyan (bilen) özne, bu çaba aracılığıyla, çağrıştırdığı geçmiş ile kendi şimdisi arasında bağıntı kurar."⁵ Ama yazar, ezilen, sömürülen "üçüncü dünya" ülke ve uluslarına karşı çekimser bir acıma duygusu değil bilinçli bir duygudaşlık besler. İşte tarih bir yandan geçmişten çıkarılan dersler yoluyla bireysel bilincin oluşumuna katkıda bulunurken bir yandan da sözü edilen duygudaşlığı yansıtmaya olanak ve koşullarını sağlar. Ama burada yazar, tarihçinin yaptığı gibi geçmişten bir anlam çıkarmak yerine anlamlandırılmış geçmişin anlam çanağına çomak sokar bir bakıma. Kafaları karıştırır, ama bu kafa karıştırma eylemi bir anlamda yürekleri yumuşatmayı amaçlar.

Sonuç:

Romandaki üç ana karakter üzerinden değişik görüngelerle yansıtılmaya çalışılan tarih kimi zaman karakterin bireysel bilinci ile bir çatışma içine girerken kimi zaman da bireysel bilincin oluşumuna katkıda bulunabilmektedir. Yer yer karakterlerin öncelikleri, düşleri, özelemleri ve seçenekleri ve özgür istemleriyle de çelişen tarih bu romanın üç farklı karakterinde üç farklı yönseme ile varlık kazanmaktadır. Maou'da düş kırıklığı, Geoffroy'da tutsak edici düş ve Fintan'da başlangıçta düşsel Afrika mutluluğu ve sonrada savaş tarafından kirletilen düş dolayımıyla ortaya çıkan tarih, romanın bütünü ele alındığında Batı'nın özellikle de İngiltere'nin sömürgecilik hareketlerini ve buna bağlı olarak köleliği, Avrupalı olmayan herkesi ötekileştiren kör anlayışı, yayılmacılığı, özellikle de kültürel yayılmacılığı, yazarın yer yer kör olarak nitelediği modern uygarlığı eleştirmek için elverişli bir düzlem oluşturmaktadır.

1 Madelaine Borgomano, *Onitsha J.M.G. Le Clézio*, Paris: Bertrand-Lacoste, 1993, s.10.

2 Pierre Assouline, "Le Clézio" Lire no:287. Avril 1991: 46-51

3 Serpil Oppermann, *Postmodern Tarih Kuramı*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006, s. 82.

4 J.M.G. Le Clézio, *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991, s.270.

5 Paul Ricœur, *Tarih ve Anlatı*, çev. Mehmet Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s.21.

Özellikle son dönem yapıtlarında, dünyanın içinde bulunduğu apokaliptik durumdan, Avrupa'yı ve Amerika'da içinde olmak üzere modern dünyayı sorumlu tutan Le Clézio hala maske takıp "hümanizma" yutturmacaları ve "insan hakları" kandırmacalarıyla söylev çeken Avrupa'nın maskesini düşürmeye çalışmaktadır. Bu tutumuyla Le Clézio, sanki kültürler kavşağında, insanca, yaşanabilir bir dünyaya duyduğu özlemini dile getirir. Bu ülküye ulaşmanın ilk koşulu, tarihe, tanımlanmış, üzerinde tartışma götürmeyen olgular bütünü olarak bakmak değil, Carr'ın da belirttiği üzere, ona, "bizi yalnız başka zamanların uygunsuz etkisinden değil, kendi zamanımızın uygunsuz etkisinden, çevrenin tiranlığından ve soluk aldığımız havanın basıncından da kurtaran şey"¹ olarak yaklaşmaktır. Görünen o ki Le Clézio, reddediş tavrı ile bunu yapıyor reddetmeye de önce kendi uygarlığının kökensel dayanaklarını sorgulamakla başlıyor.

Kaynakça

- Assouline, Pierre. "Le Clézio" *Lire* no:287. Avril 1991: 46-51
- Borgomano, Madelaine. *Onitsha J.M.G. Le Clézio*, Paris: Bertrand-Lacoste, 1993
- Carr, E.H. *Tarih Nedir*, İstanbul: İletişim Yayınları; 1987
- Cessole, Bruno de. "Noussommesorphelins de nosmythes". *Figaro*. 05.04. 1991:7
- Le Clézio, J.M.G. *Onitsha*, Paris: Gallimard, 1991.
- Lepape, Pierre. *Le Clézio et l'oubli de l'Afrique*, Le Monde, 29.03.1991, s. 16-19
- Oppermann, Serpil. *Postmodern Tarih Kuramı*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006
- Ricœur, Paul. *Tarih ve Anlatı*, çev. Mehmet Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s.21.
- Tosh, John. *Tarihin Peşinde*, çev. Özden Arıkan, İstanbul: Yurt Yayınları, 2005
- Uygur, Nermi. *Kültür Kuramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003

¹ E.H. Carr, *Tarih Nedir*, İstanbul: İletişim Yayınları; 1987, s.59.